

A fuerza de mirar, uno se olvida de que puede ser también objeto de miradas.

Lo obvio y lo obtuso

Roland Barthes

Jornades d'Intercanvi de Dramatúrgia i Escripura Escènica

La Central del Circ

3, 4 i 5 de desembre 2019

Un espai gris que esdevé lluminós gràcies a espelmes, làmpades i leds. Plantes, sofàs i llibres. Molts llibres, des del *A Cyborg Manifesto* de Donna Haraway a *Ciutat Princesa* de Marina Garcés, acompanyen la sala de reflexió i trobada. Tota una declaració de principis. Del posthumanisme a la ciutat del canvi. Enguany, les **Jornades d'Intercanvi de Dramatúrgia i Escripura Escènica** tenen un to diferent. I no només perquè la calidesa de l'espai contrasta amb la fredor del Fòrum; en aquesta edició, la quarta, no hi ha ponents, les sessions són tancades i les participants, escollides segons una convocatòria pública. Només un parell d'hores s'obren als usuaris i usuàries, una apertura per compartir les reflexions generades des del grup motor.

L'Elena Zanzu, la Marta Gorchs, l'Alice Rende, la Verónica Capozzoli i la Candela Casas van ser qui van presentar els projectes que més s'adequaven a les Jornades. Elles seran les qui durant tres dies pensin, analitzin i intueixin definicions sobre què és el circ i com s'articula una art escènica que, per desconeguda, sovint és minoritzada.

La primera sessió comença lenta, fa un dia plujós fora i a les 10 h. del matí arriben les primeres investigadores. La porta es tanca i Vivian Friedrich, artista de circ i impulsora i dinamitzadora de les trobades, proposa començar amb 20 minuts de silenci. Mirades, somriures, postures corporals canviants, el silenci serveix com a excusa per explicar-se sense paraules. "Crear des del silenci", "emanar des del silenci", "desbloquejar des del silenci", són algunes de les reflexions des d'on parteixen les cinc dones. No obstant això, conscients que en un escenari qui té el privilegi de la paraula és l'artista mentre el públic calla i entoma, una d'elles argumenta la incomoditat que pot produir la manca de paraules. Parlen de l'episodi de l'obra *The Misteries and the smaller pieces* on l'actor, després d'estar en silenci damunt l'escenari, va ser escridassat pel públic - "hem pagat" deien -. Però què vol el públic? Què vol el públic de circ?

El silenci, diuen, pot ser agressiu, cal ser responsable del públic. L'artista pot notar l'energia del públic, però no la seva mirada. Com crea, per tant, el circ? D'on parteix la dramatúrgia? Què és la dramatúrgia del circ?

Les jornades iniciades des del silenci han anat teixint un entramat multivectorial de preguntes, on, tal com apunta Vivian, "no tenim respostes, aquestes jornades són tan sols un punt de partida per pensar i pensar-nos." Així, les activitats han estat un seguit de formulacions més o menys lliures però pautades per la dinamitzadora per interrogar, no tant per respondre.

Crear des d'una taula

En la següent acció d'interrogació, les participants es van dividir: unes per crear amb els "cossos i el circ" i, d'altres, per plantejar preguntes: Qui escolta en un acte creatiu? Amb què escolto en un acte creatiu? Pensaments vinculats al moviment i a la responsabilitat escènica.

Per la seva banda, mentre Candela, Elena i Marta es qüestionaven la dramaturgia del circ, l'Alice i la Verónica la portaven a la pràctica. Partint d'una taula penjada al sostre de la Sala de Posada en Escena de La Central les dues dones jugaven amb el fet de tenir o no tenir i amb els usos de la taula. El públic, reduït i actiu (la resta de les participants i en Johnny Torres), es va sentir instat a la participació tenint com a límits la pròpia consciència. La pregunta ara era d'on sorgia tot allò. Tal com reflexionava Verónica en el seu escrit previ a les sessions: "partim de la construcció d'imaginari col·lectius i també personals". Però, què és una taula? Què fem amb ella? I com el cos entra en joc amb la taula? Com el jo com a subjecte biopolític hi entra en joc? Verónica durant l'escena es transformava en un garrinet, un plat d'animal mort que apareixia damunt la taula. L'artista amb l'esquena nua mostrava els pits i rebia les punxades de les forquilles del públic. Un públic que es convertia en comensal. El cos polític, el cos accionat.

Alice, des de la fragilitat, presentava el que Luiz Guilherme Veiga de Almeida, autor de *Ritual, risco e arte circense: o homem em situações-limite*, anomena "bombolla sensorial ordinària": actes quotidians que s'allunyen de la proesa del circ però habiten en ell: beure un te o morir en escena, jugant amb l'aigua calenta, els gots i els plats, elements tots ells indissociables d'una taula i una escena quotidiana de menjador domèstic.

On és el circ?

La sessió, encara tancada a altres públics de La Central, va originar de nou preguntes: On hi ha la tècnica de circ? Mirar un trapezi és circ? I la gran pregunta: què és el circ?

Les participants, àvides de respostes i també de compartir reflexions, van sortir de la sessió per interactuar i interpel·lar els usuaris i usuàries de La Central: què és per a tu el circ? Les respostes

anaven des de “passió”, “suor” i “tècnica” a “risc”, “moviment”, “anormalitat” i “crispetes”. El circ són les crispetes que mengem mirant la pel·lícula?

El circ per a Johnny Torres és desordre, és allò que escapa als postulats noucentistes, és la centrifugadora.

Però per què en un entorn artístic que mira cap a la barreja de disciplines i la transversalitat cal definir el circ? Per què el circ no pot ser el meu fill o la sopa de la meva àvia, com van afirmar participants de la sessió oberta? El circ es vol definir per fugir de la marginació institucional?

Així, per a Vivian, "el circ porta una època aplicant eines d'altres arts com la dansa i el teatre al seu llenguatge per a justificar-se com a art i ara mateix estem en un moment en el qual es qüestiona la base, l'ADN de circ. Per a mi l'ADN del circ és l'acció i el pensament no-normatiu que a vegades es troba en conflicte amb certs reglaments de les institucions".

En la mateixa línia, per a Marta, amb formació de dansa i teatre, "la transversalitat és un *tip* molt impulsat per les institucions, molt interessant en sala d'assaig, però encara de difícil encaix a les programacions del nostre país. Al final, cal encaixar en algun calaixet: circ, dansa, teatre, teatre de titelles, musical... i pots fer gala de la multidisciplina sempre que estiguis ben ancorat en un d'aquests compartiments. Per tant, algun dels projectes ha d'entrar amb força en alguns dels sectors, i això vol dir que sigui clarament dansa, clarament teatre, clarament circ. Tot i que podem discutir si mirar un trapezi és un acte de circ, perquè hi hagi circ, hi ha d'haver tècnica circense (sento que incomoda parlar de la tècnica), més o menys mostrada, més o menys dibuixada."

D'aquesta manera, segons les artistes, el circ necessita risc i tècnica, però com explica històries? Com dibuixa passatges des del cos? Per a Vivian, els processos de creació tenen relació amb la dramaturgia. No obstant això, al circ costa definir la figura d'aquest dramaturg que en el teatre té el rol d'escriure l'obra que serà representada i dirigida. El dramaturg de teatre no cal que estigui en el procés de creació escènica, ja que amb paraules apuntala les accions, però, i al circ?

De la dramaturgia a l'ull extern

Per a les participants el dramaturg/a pot ser el primer públic, aquell que acompanya a la creació. I, de nou, cal un dramaturg/a? Com es fa l'escriptura d'un procés creatiu? Una de les accions és descriure un *timelapse* creatiu, però quin és el punt de partida?

Per a Verónica, un dels punts des d'on arrelar una creació és el dubte i aquest pot ser fundacional però també fonamental, segons l'artista; el dubte no té perquè resoldre, ja que és aquest el que es troba a la gènesi de la investigació. La dramaturga o dramaturg pot, davant del dubte, generar coherència, fer brollar a la superfície la idea quan encara és un esborrany. La dramaturgia és

invisible? Per a les artistes la coherència es pot generar des de la invisibilització, però on queda el relat?

Per a Marta, el dramaturg/a és qui crea espais de respostes possibles, vetlla per la coherència del discurs, assegura la unitat o permanència del fil conductor, defensa "la/les idea/es" de la creació, posa de relleu el *leit motiv* de l'espectacle. Per a Vivian, "una dramaturga pot prendre posicions com l'acompanyament d'un procés o la co-autoria d'una peça. Una dramaturga intenta entendre els processos interns d'un col·lectiu, el seu univers creatiu, o pot prendre el rol de medidora entre la peça i la creadora per a després fer preguntes i propostes."

L'autor en definitiva és el responsable de la creació, és qui utilitza paràmetres dramàtics en la seva escriptura, de manera conscient o inconscient. Autoria en el circ pot definir-se com la singularitat d'expressió en llenguatge circense, l'escriptura de frases de moviment o la composició entre espai, aparells, moviment, text i/o so. Una dramaturga pot acompanyar a conscienciar-se d'aquests paràmetres dramàtics.

I on queda allò que en circ s'anomena "ull extern"? És l'ull extern un dramaturg? Un director? Un facilitador? Un autor? Diuen les participants que una de les característiques de l'ull extern és que es tracta de "la forma casolana de la direcció." És algú que ve intermitentment i se li dona la potestat d'opinar sobre el que veu. "Es tracta del reconeixement del fet que cal una mirada des de fora però també la resistència a obeir ordres que venen de fora. A un ull extern pots desobeir-lo més fàcilment que a una direcció". L'actor teatral, opina Marta, "accepta de bon grat la jerarquia. A l'artista de circ li fa nosa."

No obstant això, l'ull extern pot ocupar diferents funcions i potser una característica és que manté la distància a la creació per a veure-la amb una mirada poc influïda pel procés, des del seu punt personal basat en la seva experiència. "Per exemple, si convido a una persona que sol treballar amb molta tècnica de dansa, puc endevinar que avalua el que veu des d'aquest punt de vista, i si convido a una filòsofa, compartirà la seva visió des d'un marc més acadèmic". La clau, però, és que l'ull extern mira des de fora.

Crear sense exhibir, un conflicte ètic

De la investigació a la creació hi ha un itinerari que es pot plasmar des d'escriptures lineals, sensorials, des del cos... Cristoph Huysman escriu les seves obres en forma de poemes i Maroussia Diaz Vebèke escriu amb textos gravats en pistes d'àudio i es defineix com a *Circographe*. Ara bé, si escric el que creo, li dono forma, m'acompanya un relat, un ull extern... la fita ha de ser l'exhibició? Quin és el *télos* de la creació de circ?

A la darrera sessió, La Central es va obrir a altres col·lectius més enllà del circ. Van assistir participants de teatre, dansa, art, videoart... se'ls va demanar que definissin els processos creatius, des d'on creaven i escrivien. Una de les conclusions fou que el circ està en un procés d'interrogació i de definició per tal d'encabir-se en les programacions. Ara bé, si el circ es qüestiona i busca definir-se per posar-se a l'alçada (en nombre d'espectacles programats i en finançament) amb altres arts, per què es planteja la no-mostra, la no-exhibició?

Hi ha un dilema ètic entre crear i no exposar allò creat? Existeix l'espectacle sense públic? La literatura sense lectors?

Per a Marta, "quan no hi ha objectiu escènic entrem en el marc de la investigació. La investigació prioritza el camí al resultat. No busca tancar formes sinó obrir espais. En canvi quan entres en processos d'investigació per la creació, el material creat pot ser que no acabi sota la forma que havies pensat, però acabarà apareixent en altres projectes escènics tard o d'hora." Per això per ella són essencials els processos de creació, ja que reguen les creacions futures de forma profunda i en un espai-temps que no és en absolut el temps de creació-producció marcat per les institucions. En la mateixa línia, "si només fem obres amb la intenció d'exposar en els circuits existents, podem caure en repetir codis establerts, en formats que 'segurament' funcionen, i com a artistes ens convertim més en repetidors que creadors amb veu pròpia."

"Es pot exhibir la creació per a una mateixa?", es pregunta Candela. Hi ha altres marcs d'exhibició que no passin pel públic-espectador? Com podem fer incidència política si no mostrem la creació? Democratitzar l'art no és fer-lo assequible?

L'objectiu d'aquesta relatoria és exhibir el procés d'investigació de les jornades. I tu, lector o lectora, ets el públic? És ètic no compartir aquest document amb les participants i amb totes aquelles persones interessades en la dramaturgia? Si us mostro el que he escrit, el públic/lector em jutjarà? Fa tanta estona que us miro que m'oblidava que em podeu mirar.

Diu Roland Barthes que l'autor ha mort, el text, per tant, ja no és meu, és tot vostre.

Neus Molina